

BYGGNADS
VÅRDS
FÖRENINGEN

2014-11-25

Till
Bostads- och stadsutvecklingsminister Mehmet Kaplan
Kulturminister Alice Bah Kuhnke

Riksdagsledamöter i
Civilutskottet
Kulturutskottet

Ordförande i kommunstyrelsen i landets kommuner

Öppet brev angående hotet mot Sveriges byggda kulturarv

Svenska Byggnadsvårdsföreningen verkar för att byggnader och bebyggelsemiljöer från alla tider skyddas, vårdas och bevaras. Vi vill med det här brevet uppmärksamma ansvariga politiker på den smygande förstörelsen av befintliga kulturvärden vid utbyggnaden i många av våra tätorter och landsbygdsmiljöer. Denna brist på respekt strider mot riksdagens beslutade miljö kvalitetsmål "God bebyggd miljö". En av målets preciserings angår att "det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap bevaras, används och utvecklas".

Byggnadsvårdsföreningen hemställer att ansvaret för att vårt byggda och gröna kulturarv tillvaratas vid fortsatt bebyggelseutveckling i landets kommuner förtydligas för aktörer som handhar planering och byggande. Detta enligt riksdagens mål och utifrån plan- och bygglagen och kulturmiljölagen. Åtgärder bör vidtas på verksnivå likväl som genom berörda kommunala organ (stadsbyggnad och kultur).

Svenska byggnadsvårdsföreningen är gärna med och samtalar om hur ett sådant arbete bäst kan utföras. Vi är också beredda att hjälpa till med utformningen av konkreta strategier för dessa nödvändiga insatser.

Bilagor:

- Peter Sörensen: "Som vore det krig, om ett svenskt kulturarv i fritt fall", artikel i PLAN 2014:4
- "Exemplet Uppsala – aktuella förändringar som hotar kulturarvet"
- "Exemplet Umeå – aktuella förändringar som hotar kulturarvet"

För Svenska Byggnadsvårdsföreningen

Vicki Wenander
Ordförande

Om Svenska byggnadsvårdsföreningen

Svenska byggnadsvårdsföreningen är en oberoende, ideell förening med 6000 medlemmar. Föreningens uppdrag är att sprida och förmedla kunskap om byggnadsvård och sunt byggande, att slå vakt om vårt byggda och gröna kulturarv samt att främja god kvalitet i nutida stadsplanering. Våra kanaler är magasinet Byggnadskultur, vår webbplats och våra 60 länsombud som anordnar aktiviteter landet runt. Ett medlemskap i Byggnadsvårdsföreningen är ett medlemskap i landets största nätverk av byggnadsvårdskunniga personer.

Exemplet Uppsala – aktuella förändringar som hotar kulturarvet

I Uppsala genomförs projekt efter projekt som står i strid med lagregler och riktlinjer i översiktsplanen för att bevara stadens kulturhistoriska värden – ofta trots avstyrkan från företrädare för kulturmiljövårdens intressen. Dessa förändringar innebär att stadens egenart smygande försvagas genom att vittnesbörd om dess rika historia försvinner.

Ny universitetsbyggnad tillåts konkurrera med Uppsala slott i stadsbilden

I en av de mest identitetsskapande miljöerna i Uppsala med Slottet, Carolina Rediviva och Botaniska trädgården har nyligen en detaljplan antagits för en universitetsbyggnad som genom stor volym och utmanande läge försvagar märkesbyggnadernas dominans i stadsbilden.

Ombyggnad av affärsfastighet förvanskar unikt torg av renässanstyp

På Stora Torget, ett torg med axelgator som möts på mitten och strikt avgränsat av hus med stenfasader, byggs nu Åhlénshuset ("tårtpappershuset") om med överstor skala, svängd form och glasfasad, dvs på ett sätt som i alla avseenden bryter renässanstorgets grammatik.

Bostadshus planeras i en för hela landet unik seminariemiljö

Kv Seminariet med högklassiga byggnader i nationalromantik och en botaniskt rik trädgård ger idag en bild av en undervisningsmiljö som den såg ut för nära hundra år sedan. Detta kulturarv, inom riksintresset för stadskärnan, är unikt för hela Sverige. Planer på att bygga bostäder i parken har avslagits i högsta instans med hänvisning till påtaglig skada på riksintresset. Trots detta aviserar den politiska ledningen nya försök att exploatera området.

Ny bebyggelse fördärvar historisk kyrkomiljö i Mikaelsparken

I Mikaelsparken planeras flerbostads- och kontorshus med en exploateringsgrad som innebär att den naturliga omgivningen för Sveriges första stadsdelskyrka uppförd 1891 uttraderas. Kyrkan byggdes som ett utmarkskapell för de fattiga i stadens utkanter vilket innebär att kyrkomiljön utöver sitt kulturhistoriska värde också har en stor socialhistorisk betydelse.

Tiovåningshus bryter stadssiluetten i den historiska stadskärnan

I kv. Bredablick, i den historiska stadskärnan av riksintresse, planeras ett tiovåningshus. Huset skulle fördärva vyn över den vackra stadssiluetten från många håll bl a sedd från Linnéträdgårdens entré där den dag harmoniska inramningen av trädgårdsrummet skulle komma att kraftigt förändras, ett oförlätligt ingrepp i ett kulturarv av internationell dignitet.

1700-talshus rivs i stråket mellan domkyrkan och slottet

Rivningsansökan föreligger för ett bostadshus och en bryggstuga från 1700-talet i Odinslund i kärnan av riksintresseområdet för staden. De rivningshotade husen utgör tillsammans med anslutande bebyggelse ett sammanhängande stycke genuin, snart helt utplånad Uppsalamiljö.

Tidstypisk byggnad rivs i sammanhållen helhetsmiljö

Nyligen beviljades rivningslov för en byggnad i Luthagen från 1800-talet, senare om- och tillbyggd av den legendariske stadsarkitekten Gunnar Leche, trots bebyggelsemiljöns värde som en väl bevarad representant för den äldre förstadsbildningen.

Äldre lokstallar rivs i förnyelsestadsdel

De f d lokstallarna i Boländerna har rivits, i strid med planprogrammet för stadsdelen där stallarnas kulturhistoriska intresse betonas. Byggnaderna hade kunnat bli ett värdefullt historiskt inslag i detta förnyelseområde med bostäder och arbetsplatser.

Exemplet Umeå – aktuella förändringar som hotar kulturarvet

I Umeå genomförs byggnadsprojekt efter byggnadsprojekt som förstör stadens kulturhistoriska värden – detta trots att centrala Umeå har utpekats som ett riksintresse för kulturmiljövården och trots protester från kulturmiljövårdens företrädare. Stadens karaktär och egenart förändras härigenom steg för steg.

Landstinget har beslutat att ansöka om rivning av gamla Länslasarettet

Det gamla länslasarettet i Umeå, uppfört 1907 efter ritningar av Axel Kumlien med tillbyggnad (Rotunda) 1921 ritad av Ernst Stenhammar, är numera en del av Norrlands universitetssjukhus (NUS). Det handlar om en byggnad med närmast unikt kulturhistoriskt värde för Norrland. Denna byggnad vill landstingets politiska ledning riva för att uppföra en ny byggnad för den psykiatriska verksamheten trots att det finns gott om byggbar mark öster om sjukhusets nuvarande byggnader.

Uppförande av höghushotell med tillhörande kulturhus i kvarter med äldre bebyggelse

Uppförandet av den s k kulturväven på kvarteret Heimdal, ett höghushotell med tillhörande kulturhus, har inneburit dels rivning av ett värdefullt äldre trähus 2012 och dels att den nyuppförda byggnaden i 13 våningar helt överskuggar och undantränger två av Umeås mest kända kulturbyggnader - Stora hotellet från 1894 och Reiniusska gården (Umeås enda kvarvarande handelsgård) från 1892.

Rivning av värdefullt affärshus i funkisstil till förmån för galleria och höghushotell

Vid Rådhusplanaden nära Rådhusorget revs 2011 den byggnad som i Umeå representerade trettiotalsfunkisen, det s k Thornbergska huset uppfört 1938 och ritat av Dennis Sundberg, till förmån för ännu ett höghushotell och en ny shoppinggalleria - den s k Utopia-gallerian.

Rivning av den Wernstedska gården

I början av 2013 revs den Wernstedska gården (även känd som Rosa huset) uppförd efter originalritning av Ragnar Östberg. På den rivna byggnadens plats, belägen vid stadens paradgata Storgatan och granne med Länsstyrelsen och Länsresidenset, ämnar fastighetsägaren uppföra flerbostadshus i modern stil med ett trettiotal lägenheter.

Uppförandet av nytt badhus på kvarteret Nanna och försäljning av läroverksbyggnaden

De politiska partierna i Umeå har haft väldigt olika åsikter om var ett nytt badhus skall placeras. Som en kompromiss har man beslutat att uppföra den väldiga anläggningen mitt i centrum på det gamla läroverkets idrottsplan. Samtidigt har man överlåtit den gamla läroverksbyggnaden, uppförd 1900 efter ritningar av Johan Nordqvist, till en hotellkedja som kommer att förändra den gamla märkesbyggnaden totalt invändigt samt bygga på byggnaden med en stor entrédel i glas i flera våningar.

Uppförande av byggnad för den kyrkliga administrationen vid Stadskyrkan

I parken vid Stadskyrkan (uppförd 1894, arkitekt F O Lindström) vill Svenska kyrkan bygga en ny administrationsbyggnad, det s k Kyrkans hus, i flera plan. Byggnaden kommer att helt förstöra miljön vid kyrkan och ta bort ett av få kvarvarande grönområden i Umeås centrum.

Planerat parkeringshus i kvarteret Ymer

I kvarteret Ymer planerar kommunen att riva tre äldre hus (två trähus från 1800-talet och en byggnad i funkisstil från 1937) för att uppföra ett parkeringshus i fyra våningar med plats för cirka 300 bilar samt tre våningar med bostäder ovanpå, något som helt skulle förändra karaktären på detta kvarter.

DEBATT

SOM VORE DET KRIG OM ETT SVENSKT KULTURARV I FRITT FALL

”Kulturarvet är av största betydelse för världens folk” läser jag i en skrift från svenska Sida. Undantaget vårt eget folk då, tänker jag. För även om Sverige internationellt gärna talar stort om kulturarvets fundamentala värde för samhällets utveckling, och om vikten av att värna det vid väpnade konflikter, så låter vi gladeligen vårt eget lands kulturarv förgås vind för våg.

Peter Sörensen
Civilingenjör, byggnadsingenjör och egen företagare
Länsombud i Svenska Byggnadsvärdföreningen
Årets Byggnadsvärdare 2009

Jag tror att vi ser det allesammans. Att det svenska kulturarvet idag förfaller, förvaras och förs i en allt snabbare takt. Det rysa idag, upplevelse av som, fler kulturhistoriskt intressanta byggnader än till och med under 1960-talets centrumsträta. Fast idag är tvan-dertusen över hela landet. Det sker på flera plan och av flera olika anledningar. Men den främsta anledningen till att det sker är att vi läser det sje. Politikerna, både inne i staden och på landsbygden, verkar helt ha förlorat insikten om kulturarvets betydelse för ett samhälle.

Den snabba omvandringen av jordbruket, från småskaligt till storskaligt, har hämnat stora delar av den svenska landsbygdens öde. Tusentals lantegendomar som byggts upp med stor möda står idag spöklikt tomma och förfädda. Ett kulturarv som för inte alls så länge sedan dominerade vårt land kommer snart vara uttraderat. Det skär i mitt hjärta när jag åker genom Sverige och ser detta hända. Och jag tror inte jag är ensam om den känslan.

Parallellt med detta har en nationell politik som sedan decenniär allt mer enögd fokuserat på att större storstäder lämna till andra landsdelar städer värde för välg. Därför ser vi att fler landskommuner som börjar likna trasiga köstadsder. Där frågor om kulturarv, kulturmiljöer och ortens kulturhistoriska identitet, överhuvudtaget inte finns på den kommunala dagordningen.

Lika illa är det inne i de större städerna. Här ska det nämligen förätas till varje pris. Oftast utan att man gjort någon grundlig analys av varför, hur och vilka konsekvenser det kan få om det görs på ett felaktigt sätt. I för-

74

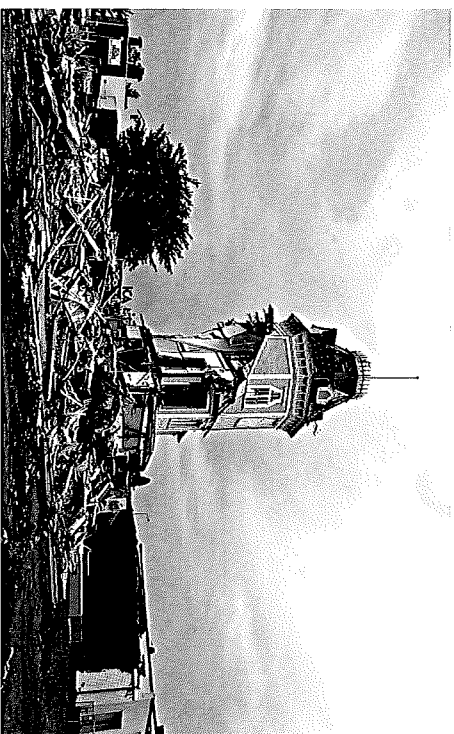
Debatt

tätningens namn gröps de svenska statskärnorna idag ur på det som återstår av kulturarv har vinstsumgilla exploaterat förklar sam med blådaga kommunpolitik som tävlar i att leka lässassentreprenörer. I många fall riks-kejar denna typ av processer att bli dyrbara inne bara för städerna själva, utan också i förhållningen för Sverige som nation. Det om någon borde vi ha lärt av centrunnsnerrigarna varas så på många håll än idag är också.

Den kommunalpolitiska förvirringen verkar dyvått leussom mer utspridd och gränslös än någonsin. På detta ser jag allt för många exempel. Allra mest förvirrad verkar den vara i Stockholm. Vårens debatte kring hanteringen av Klockhuset på Norra Station i Stockholm hade lärt kunnat passa oredigerat rakt in i en roman av Frans Kafka. Politiker, oavsett färg, tävlande ogenarat om att övertärfatta varandra i okunskap och förvirrat kappjävande! Deras agerande i detta ärende imponerade samreigen inte på någon och lär definitivt inte ha stärkt illtron till kommunalpolitiken.

Som om inre detta hade varit nog har det statliga Trafikverket de senaste tio åren ägnat sig åt att undervad man kallat en "avveckling" av fastigheter, raderat ut stora delar av det svenska järnvägsnätet. Av de ca 1500 järnvägsstationer man fick i uppdrag att "avveckla", de flesta gamla stationer, godsplan och banvakars stugor på landsbygden, har ca 85% rivits. Med metoder och argument som i minia ögon varit mycket tvivelaktiga har man iylig kört över de lokala opinioner som lagt sigd för sina kulturmiljöer. Det som här skett är, i minia ögon, ett av de största samhälle kulturmiljöövergreppen i Sverige.

”Skapa på kulturgendrom, som tillhör vilken som helst folk, mötesplatser och skadapå hela människogrensens kulturarv för alla folk, ger stora bidrag till världskulturen. Bevarandet av kulturarvet är av största betydelse för alla världens folk, varför det är viktigt att detta arvs skall ställa internationellt styvud. Ut Haasgkonventionen för styvud av kulturgendrom i händelse av väpnade konflikter från 1954. En konvention som skrivits under av Sverige.

Strömmaren
Foto: Micael Ericsson

modern tid. Och den passivitet de instanser och myndigheter vars uppgift det är att värna kulturarvet uppvisat i denna process, är om något en tydlig vändemåtare på kulturarets skrämda låga status i den svenska samhällsplaneringen idag.

I ett annat samtaligt verks- Sida- skrift "Om sorg om kulturmiljön", där vi i sedvanligt svenskt anda talar om för andra länder- hur de ska beting sig, åter en berättelse. Här talar man om "kulturmiljön som en väsentlig resurs för en levande samhällsutveckling" och om "kulturarets fundamentala värde i ett värdegrundat samhällsplanerings- och utvecklingsperspektiv". Här låter jag också följande:

”Skada på kulturregen, som tillhör vilket som helst folk, innebär en skada på hela mänsklighetens kulturarv, för alla folk ger sina bidrag till världs-kulturen. Bevarandet av kulturarvet är av största betydelse för alla världens folk, varför det är viktigt att detta arv skall åtnjuta internationellt skydd”

Det är ord och inga visor det. Nu visar sig dessa avslöjande och dock inte vara förutslåna av Sids stilva, utan är hämtade från den internationella Haag-konventionen till skydd för kulturgömdom i händelse av en väpnad konflikt. I sådana sammanhang får det nämligen väl kännas att av de vanligaste sätten att långsiktigt skada ett folk är att beröva dem deras kulturarv.

I Sverige behöver vi ingen väpnad konflikt för att beröva oss vårt kulturarv, tänker jag. Den saken klarar ansvariga politiker, fastighets- och byggbolag samt statliga verk alldes utmärkt på egen hand.

Det är lätt att avfärda frågor som dessa med att de är

Det är en mer eller mindre angelägenhet att skilja ordet och använd kulturmiljö. Ansvaret för kulturmiljö delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska vara beredna och aktiva när kulturmiljön. Den som planerar eller utövar ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undvikas eller begränsas. Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer utgång till en mångfald av kulturmiljöer. Lag (2013:54:8).

kulturmiljöagens porträttbarn:

någon annans ansvar. Men i själva verket är just värmendet av vår gemensamma kulturarv något som delas av oss alla. I den svenska kulturmiljölagens porträtterparagraf står "Det är en nationell angelägenhet att skydda och värdna vår kulturmiljö och att ansvaret för detta delas av alla. Särvidt enskilda som myndigheter ska ta hänsyn och aktasamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas."

Möjligheten är det just här skon klämmer. När ansvaret fördelas på alla finns alltid en risk att ingen tar det. Och när det så går åt skogen skyltar alla på någon annan. Jag skulle önska att vi lyfte frågan på den nationella politiska agendan, och tog en diskussion om varför det ser ut som det gör, och vad vi kan göra åt det.

I min ögon bråskskar en sådan diskussion. Och dessa rader får bli en värdig yttelse till riksdagsledare Lars Amrénus och hans kollegor på Riksdagsvarförskämber, men också till kulturministern och till våra politiska ledare att ta initiativ till att den kommer till stånd. För det går fort nu. Rasande fort. I stora och små städer som Stockholm, Malmö, Umeå, Växjö, Enköping, Hagfors och Strålv. Men också i ett tillagande, allt mer övergivet landskap av byar vars namn snart ingen längre kommer känna till.

Kulturmiljöhälsningar,

Peter Sörensen

2014

75